

Η ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Χρήστος Πετρέας

Οικονομολόγος - Σύμβουλος - Εμπειρογνώμων – Διδάσκων
σε θέματα Τουριστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Μέλος Συνοδικού Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων Ι. Συνόδου Εκκλησίας της Ελλάδος
επικοινωνία: c.petreas@gmail.com

Η Ελλάς είναι χώρα που έχει όχι μόνο πολιτισμό χιλιετιών αλλά και χριστιανική παράδοση που αρχίζει από τα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού και συνεχίζει μέχρι σήμερα, ενώ σε συνδυασμό με το Βυζάντιο, που ήταν φορέας Ελληνικών παραδόσεων και τεχνών και σημαντικά μνημεία του βρίσκονται στην Ελληνική επικράτεια. Η επίσκεψη σε ένα ιερό μνημείο, πραγματοποιείται από τους Χριστιανούς, και για λόγους ψυχικής και πνευματικής επαφής με τον Θεό και τους Αγίους, αλλά και από άλλους, που προσβλέπουν όχι στην καθαρά θρησκευτική ταυτότητα του μνημείου ή των ιερών κειμηλίων, αλλά σε άλλα χαρακτηριστικά που προκαλούν ενδιαφέρον για την επίσκεψη.

Σε κάθε γωνιά της Ελλάδος υπάρχουν θρησκευτικά μνημεία και τα περισσότερα έχουν την δική τους ιδιαιτερότητα και ιστορία. Μπορούμε να προσδιορίσουμε, από πλευράς «τουρισμού» διαφορετικές «διαστάσεις» της προσωπικότητας των θρησκευτικών μνημείων, και να τις συνδυάσουμε σε ένα ταξίδι – μία επίσκεψη – τουρισμού θρησκευτικών ενδιαφερόντων.

Ο τουρισμός που σχετίζεται με τη θρησκεία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί στις εξής κατηγορίες:

Η **Προσκυνηματική δραστηριότητα** αφορά την επίσκεψη σε μέρος στο οποίο ο επισκέπτης πηγαίνει για να προσκυνήσει, να ζητήσει την ευλογία ή να εκδηλώσει την πίστη του. Η επίσκεψη εξαρτάται από την αντίληψη για τον επισκέπτη - πιστό, της θρησκευτικότητας που έχει το συγκεκριμένο μνημείο ή η συγκεκριμένη σχέση με τον αντίστοιχο Άγιο. Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και το προσκύνημα σε σκηνώματα Αγίων, σε θαυματουργές εικόνες ή σε άλλα αντικείμενα θρησκευτικής πίστης.

Μία δεύτερη κατηγορία είναι η **συμμετοχή σε θρησκευτικές ή λατρευτικές τελετές –μυστήρια** της Εκκλησίας, που αποτελούν είτε έκφραση της πνευματικής σχέσης του πιστού με την θρησκεία είτε αποτελούν την ενεργητική θρησκευτική συμμετοχή του ως μέρος των προσωπικών, οικογενειακών ή άλλων συνηθειών. Τέτοιες είναι ο κυριακάτικος εκκλησιασμός, η τέλεση μυστηρίων βάπτισης, γάμου, εξόδιος ακολουθία, και άλλα.

Πολιτιστική θρησκευτική επίσκεψη είναι το άλλο αντίβαρο όπου ο επισκέπτης πηγαίνει στον χώρο ή στην περιοχή στο χώρο ενός θρησκευτικού μνημείου για να το δει είτε για λόγους αρχιτεκτονικής για λόγους των διαφόρων τεχνών που περιέχει ο τρόπος με τον οποίο το μνημείο αυτό έχει κατασκευαστεί ή έχει δημιουργηθεί.

Θρησκευτικά επισκέψιμα μνημεία είναι οικοδομήματα, κυρίως εκκλησίες και μοναστήρια, αλλά έχουμε θρησκευτικά μνημεία τα οποία συνδυάζονται με την φύση, όπως θρησκευτικά σπήλαια και ασκηταριά, και ορισμένες ολόκληρες θρησκευτικές περιοχές, όπως είναι η περιοχή του Αγίου Όρους, η περιοχή των Μετεώρων και άλλες.

Μια τρίτη έκφραση τουρισμού σε σχέση με τη θρησκεία είναι η συμμετοχή ή η παρακολούθηση **θρησκευτικών εκδηλώσεων**, τελετών ή πανηγύρεων, και σχετίζονται είτε με την έκφραση της θρησκευτικής λατρείας όπου κυρίαρχο παράδειγμα και περίοδος είναι η περίοδος του Ορθόδοξου Πάσχα και η συμμετοχή και παρακολούθηση στις θρησκευτικές τελετές της Μεγάλης Εβδομάδος αλλά και η συμμετοχή σε διάφορες πανηγύρεις που γίνονται με την ευκαιρία του εορτασμού διαφόρων Αγίων σε διάφορες περιοχές.

Διεθνώς γνωρίζουμε ότι συνδυάζονται επίσης συνέδρια, κατασκηνώσεις, ιεραποστολικές περιοδείες, και άλλες δραστηριότητες που περιλαμβάνουν ταξίδι.

Βεβαίως δεν είναι πάντα διαφοροποιημένος ή ξεχωριστός ο σκοπός της επίσκεψης και μπορεί να συνδυάζονται δυο ή περισσότερες κατηγορίες σε μια συγκεκριμένη επίσκεψη, δηλαδή να συνδυάζεται η επίσκεψη του προσκυνήματος με μια συγκεκριμένη τελετή, ή με την μια συγκεκριμένη τελετή με την γνωριμία με ένα συγκεκριμένο θρησκευτικό μνημείο ή περιοχή.

Το πλήθος των θρησκευτικών μνημείων που υπάρχουν στην Ελλάδα σε όλες τις περιοχές επιτρέπει ουσιαστικά να προσθέσει κανείς και μια διάσταση θρησκευτικού τουρισμού σε κάθε παρουσίαση σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές. Διαφέρουν βεβαίως σε βαθμό είτε ιδιαιτερότητας είτε θρησκευτικής σημασίας είτε πολιτιστικής σημασίας, οι διάφορες περιοχές και οι διάφοροι συγκεκριμένοι θρησκευτικοί τόποι και μνημεία.

Το θρησκευτικό ταξίδι, η δραστηριότητα του τουρισμού θρησκευτικών ενδιαφερόντων, περιλαμβάνει 4 διαστάσεις: (α) την προσκυνηματική διάσταση (β) την ιστορική διάσταση (γ) την πολιτιστική διάσταση (δ) την περιβαλλοντική διάσταση. Μία ή περισσότερες μπορούν να αποτελέσουν λόγο επίσκεψης και απόλαυσης ενός θρησκευτικού μνημείου.

(α) **Η προσκυνηματική διάσταση**

Η προσκυνηματική είναι η κατ' εξοχήν θρησκευτική διάσταση του προσκυνήματος και της εκτέλεσης των λατρευτικών μυστηρίων και διαφόρων ευλαβικών συνηθειών. Τα προσκυνήματα περιλαμβάνουν άγιες εικόνες, άγια λείψανα και τόπους λατρείας, ενώ συνδυάζονται με τις κατά περίπτωση Ιερές Μονές ή Ιερές Εκκλησίες.

Η Ελληνική επικράτεια είναι διάσπαρτη από προσκυνήματα, και οι πιστοί μπορούν σε όλες τις εποχές του έτους να πραγματοποιήσουν επισκέψεις με σκοπό το προσκύνημα, την ευλαβική προσευχή ή και την αναζήτηση της βοήθειας και ευλογίας του Θεού και των Αγίων. Θαυματουργές εικόνες περισσότερο της Υπεραγίας Θεοτόκου αλλά και πολλών Αγίων και Μαρτύρων, φυλάσσονται σε διάφορες Ι. Μονές και εκκλησίες. Ιερά Λείψανα, σκηνώματα επίσης σε καθημερινή βάση σε όλη την Ελλάδα αποτελούν αντικείμενο προσκυνήματος, και λατρευτικών εκδηλώσεων.

(β) **Η ιστορική διάσταση**

Πάρα πολλά ιερά μνημεία και τόποι συνδυάζονται με σημαντικά γεγονότα, στην εξέλιξη της ιστορικής διαδρομής του Βυζαντίου και των διαφόρων περιοχών της Ελλάδος, όπως η Ι. Μονή Αγίας Λαύρας στην περιοχή των Καλαβρύτων (όπου έγινε η κήρυξη και ευλογία της

Επανάστασης), η Ι. Μονή Προυσσοῦ Ευρυτανίας, (στην οποία είχαν ορμητήριο – καταφύγιο οπλαρχηγοί ὅπως ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, ο η Ι. Μονή Σέλτσου, στις Πηγές Αρτας (που πολιορκήσε και κατέλαβε το 1804 ο Αλή Πασάς, και είναι «ένα δεύτερο Ζάλογγο» γιατί ήταν η τελευταία θυσία περίπου 300 Σουλιωτῶν που έπεσαν στον γκρεμό στην Κοιλιάδα του Αχελώου), και πολλές άλλες.

(γ) Η πολιτιστική διάσταση

Οι Ιερές Μονές και Ιερές εκκλησίες αποτελούν ζωντανά μουσεῖα των τεχνῶν – της αρχιτεκτονικής για τον τρόπο που έχουν κτιστεί, της ζωγραφικής και της αιοιογραφίας που κοσμούν το εσωτερικό τους και αναφέρονται στις σκηνές της Βίβλου, κυρίως της Καινής Διαθήκης, και στους διάφορους αγίους, της αργυροχρυσοχοΐας που έχει διαμορφώσει περίτεχνα ιερά σκεῦη και έχει δημιουργήσει παράδοση εικονογραφίας, της ξυλογλυπτικής που πολλές φορές εκφράστηκε με λεπτολογήματα κατασκευής στα ιερά τέμπλα, της καλλιγραφίας, με την αντιγραφή ιερῶν κειμένων και ευαγγελίων, της «βυζαντινής» μουσικής που ξεκίνησε από τον 4ο αῖωνα και χρησιμοποίησε κυρίως την Ελληνική γλώσσα για να διατηρήσει τις ψαλμωδίες και τα ἄσματα, και άλλων τεχνῶν.

(γ) Η περιβαλλοντική διάσταση

Οι Ἄγιοι Πατέρες αλλά και αυτοί που ήθελαν να μονάσουν, συνήθως έψαχναν για περιοχές που θα μπορούσαν να τους εμπνεύσουν στην αναζήτηση για την πνευματική συγκέντρωση και λατρεία, και βρίσκουμε κυρίως Ιερές Μονές και ασκηταριά, αλλά και εκκλησίες, που χτίστηκαν σε χώρους ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Ι. Μονές Αιμουαλῶν και Φιλοσόφου στο Φαράγγι του Λούσιου), ή γεωμορφολογικής ιδιαιτερότητας (Ι. Μονές και ασκηταριά Μετεῶρων στους ψηλούς βράχους), ή σε σπήλαια και ἐγκοῖλα ὅπου βρέθηκαν και ἀκόμη διατηρῶνται Ιερές Μονές και Εκκλησίες, ὅπως η θαυματουργή εικόνα και Ιερά Μονή της Παναγίας της Σπηλιανῆς στη Νίσυρο.

Συνολικά ὅλες οι διαστάσεις της τουριστικής επίσκεψης, εκφράζονται στα μνημεία θρησκευτικού ενδιαφέροντος, ἐνῶ συγχρόνως ὑπάρχει και η σημαντική διάσταση των θρησκευτικῶν και λατρευτικῶν εκδηλώσεων, τελετῶν ή πανηγύρεων, που βέβαια ὑπάρχουν σε ὅλη τη διάρκεια του ἔτους και σχετίζονται είτε με την ἐκφραση της θρησκευτικής λατρείας, είτε με τον εορτασμό ἐπετείων και εορτῶν, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τις συνήθειες και τελετές της Εβδομάδας των Παθῶν, του Πάσχα, τον Αγιασμό των Υδάτων, τον εορτασμό της Κοιμήσεως Θεοτόκου το 15-Αὔγουστο, και πολλές άλλες σε ὅλη χώρα, με τις ἀντίστοιχες τοπικές παραδόσεις.

Αν θεωρήσουμε και τις κατηγορίες που αναφέραμε παραπάνω, «οι πελάτες - υποψήφιοι τουρίστες» του θρησκευτικού τουρισμού είναι ουσιαστικά ὅλος ο κόσμος, ἀλλά βεβαίως δεν σημαίνει ὅτι ὅλοι θα ἐρθουν σε ὅλες τις περιοχές. Η Ελλάδα έχει παραδείγματα επιτυχῶς θρησκευτικής τουριστικής δραστηριότητας σε πολλές περιοχές και σε διάφορες περιόδους του ἔτους, είτε μικρῶν συγκεντρώσεων τουριστικῶν επισκέψεων, είτε πολύ μεγάλων (ὅπως είναι η περίοδος του Πάσχα, η περίοδος του Δεκαπενταῦγουστου).

Στην Ελλάδα δεχόμαστε επισκέπτες θρησκευτικού τουρισμού όλων των κατηγοριών και από το εξωτερικό (και ιδίως από τις ορθόδοξες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης), και υπάρχει και πολύ μεγάλο τμήμα της εσωτερικής αγοράς των Ελλήνων που ταξιδεύουν για λόγους θρησκευτικού τουρισμού.

Το πλεονέκτημα μερικών από τις δραστηριότητες θρησκευτικού τουρισμού, των πανηγύρεων, των θρησκευτικών εορτών, και των προσκηνυμάτων, είναι ότι δεν περιορίζονται από την τουριστική σαιζόν. Αφενός μεν εορτές και πανηγύρια υπάρχουν καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, αφετέρου δε τα προσκηνήματα που δεν σχετίζονται με συγκεκριμένες εορτές, επίσης είναι για όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η πολιτιστική θρησκευτική έκφραση μπορεί να ασκείται όλες τις εποχές, εντός και εκτός, τουριστικής περιόδου.

Σε ορισμένες περιπτώσεις που τα θρησκευτικά (ας μου επιτραπεί να χρησιμοποιήσω τη λέξη) «αξιοθέατα», είναι σε θρησκευτική λειτουργία, όπως είναι εκκλησίες και μοναστήρια, η επίσκεψη πρέπει να συνδυάζεται και να οργανώνεται έτσι ώστε να μην δυσχεραίνει τη θρησκευτική λειτουργία. Επισημαίνουμε ότι σε άλλες χώρες είναι αποδεκτή η οργάνωση της επίσκεψης μέσα στα πλαίσια της θρησκευτικής λειτουργίας και το ίδιο μπορούμε και πρέπει να κάνουμε και εμείς, με την προϋπόθεση να έχουμε σαφώς παράσχει την ανάλογη πληροφόρηση στους εν δυνάμει επισκέπτες.

Η ανάδειξη όλων των μορφών όλων των εκφράσεων του θρησκευτικού τουρισμού συνυπάρχει και προϋποθέτει σαφώς και την συνεργασία αλλά και τη συμπαράσταση της Εκκλησίας γιατί, εκτός από λίγες περιπτώσεις, τα θρησκευτικά «αξιοθέατα» οι θρησκευτικοί «πόλοι έλξης» είναι θρησκευτικά ενεργά λειτουργικά.

Στα ακόλουθα παρουσιάζουμε μερικά στοιχεία από την παρουσίαση που έλαβε χώρα στο πλαίσιο της διάσκεψης για τον Θρησκευτικό Τουρισμό στις 20 Μαΐου 2016 στην Αθήνα.

Πέντε ομάδες / κατηγορίες τουριστικών αγορών:

- Οι πιστοί και οι ομόθρησκοι καταρχήν ορθόδοξοι από άλλες χώρες ή και άλλοι χριστιανοί.
- Οι επισκέπτες του πολιτιστικού τουρισμού που επισκέπτονται ένα θρησκευτικό μνημείο για τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά του, όπως τα αναφέραμε παραπάνω
- Οι επισκεπτόμενοι το θρησκευτικό μνημείο για λόγους καλλιτεχνικής, επιστημονικής, ή των χωροταξικών χαρακτηριστικών του, και
- Η επίσκεψη του θρησκευτικού μνημείου απλά και μόνο σε συνδυασμό με μία θρησκευτική τελετή ή πανήγυρη, όπως γίνεται τουλάχιστον στην Ελλάδα κατά την περίοδο και του Πάσχα αλλά και του Δεκαπενταύγουστου.
- Η ανάδειξη τουριστικών προορισμών για την τέλεση χαρμόσυνων τελετών και η προσέλκυση επισκεπτών για πανηγύρεις και άλλες εκδηλώσεις συνυφασμένες με θρησκευτικές επετείους.

© ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΕΤΡΕΑΣ 2016

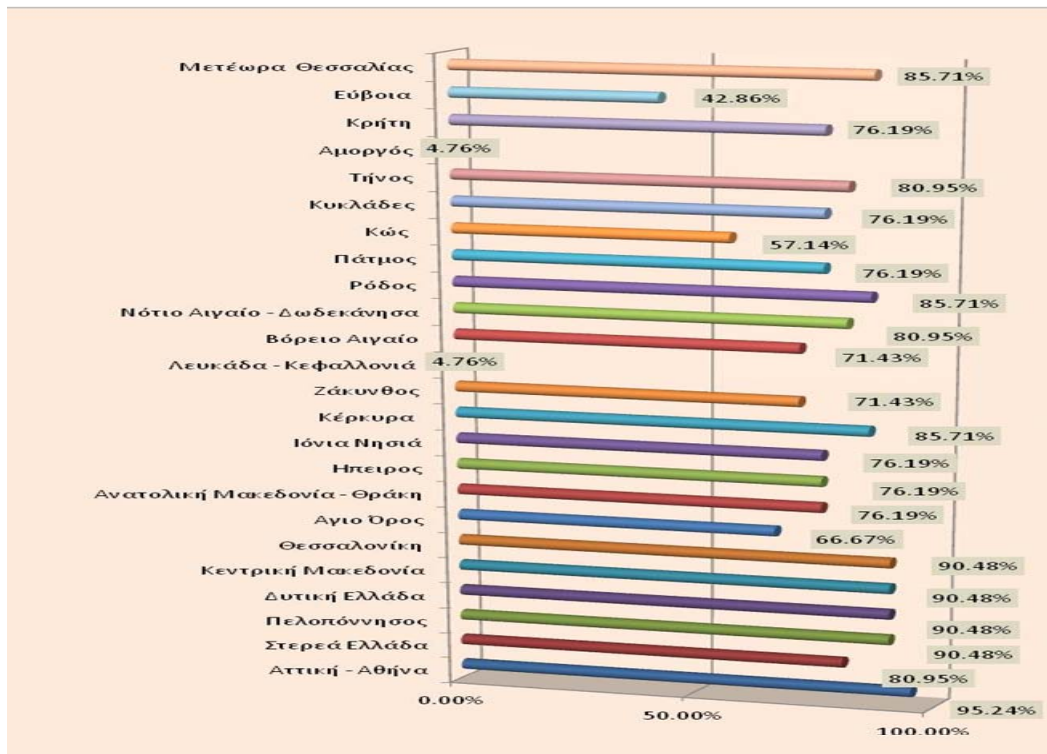
Τουριστικές διαστάσεις της δραστηριότητας του θρησκευτικού τουρισμού

- (1) το προσκυνηματικό ταξίδι ή η προσκυνηματική περιήγηση.
- (2) «πολιτιστική επίσκεψη» (περισσότερα από 2/3 από τα μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς UNESCO έχουν [και] θρησκευτική σημασία
- (3) **θρησκευτική παραδοσιακή/επετειακή δραστηριότητα** (Πάσχα επιτάφιος, Αγιασμός υδάτων, εορτή προσκυνήματος, κλπ)
- (4) **θρησκευτική δραστηριότητα**, (όπως είναι τα ιεραποστολικά ταξίδια, οι θερινές κατασκηνώσεις νεολαίας, τα θρησκευτικά ή θρησκευτικού αντικειμένου συνέδρια και συναντήσεις, καθώς και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες)
- (5) **συμμετοχή στις εκφράσεις της λατρευτικής ζωής** (θρησκευτικές τελετές, επέτειοι, πανηγύρεις, κλπ)

© ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΕΤΡΕΑΣ 2012

ΕΡΩΤΗΣΗ 2 – ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ – ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ © ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΕΤΡΕΑΣ 2013

Τα πλεονεκτήματα

- ✓ Οι επισκέψεις γίνονται σε όλη τη διάρκεια του έτους (12-μηνος τουρισμός)
- ✓ Τα επισκέψιμα «θρησκευτικά αξιοθέατα» διαχέονται σε όλες τις περιοχές της χώρας
- ✓ Τα χαρακτηριστικά της «πολιτιστικής θρησκευτικής» επίσκεψης, αποτελούν μέρος και της Ελληνικής ιστορίας, κληρονομιάς και παραδόσεων
- ✓ Υπάρχουν αξιόλογα μουσεία (όπως το Βυζαντινό στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη) που δεν έχουν τίποτε να ζηλέψουν από άλλα του εξωτερικού
- ✓ Οι εκκλησιαστικές αρχές έχουν θετική αντιμετώπιση στις επισκέψεις στα θρησκευτικά μνημεία
- ✓ Η επίσκεψη στα «θρησκευτικά αξιοθέατα» μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες για να δημιουργήσει και να αυξήσει τις τοπικές διανυκτερεύσεις
- ✓ Ο θρησκευτικός τουρισμός προσφέρεται για τη μορφή των short break holidays
- ✓ Οι τοπικές κοινωνίες με ευχαρίστηση υποδέχονται επισκέπτες σε τέτοια μνημεία - τόπους
- ✓ Μπορούμε να αξιοποιήσουμε τους «θρησκευτικούς πόλους έλξης» διεθνούς εμβέλειας είτε από θρησκευτικής είτε πολιτιστικής σημαντικότητας (όπως Μετέωρα, Πάτμος, κ.α.)
- ✓ Υπάρχουν ήδη αρκετά γνωστά προσκυνήματα – τόποι – μνημεία «θρησκευτικού ενδιαφέροντος»

© ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΕΤΡΕΑΣ 2012

The tourism context

- Choosing a destination:
 - Natural scenery
 - Cultural attractions
 - Recommendations of friends & relatives
- Special interest tourism:
 - Personal desires and needs
 - Increasing
 - Higher quality tourism
- UNESCO World Heritage list:
 - Cultural values
 - Natural uniquenesses
 - Spiritual or intangible characteristics

... contribute to recognition, promotability and attractiveness

UNESCO SITES IN GREECE

Cultural (15)

- [Acropolis, Athens](#) (1987)
- [Archaeological Site of Aigai \(modern name Vergina\)](#) (1996)
- [Archaeological Site of Delphi](#) (1987)
- [Archaeological Site of Mystras](#) (1989)
- [Archaeological Site of Olympia](#) (1989)
- [Archaeological Sites of Mycenae and Tiryns](#) (1999)
- [Delos](#) (1990)
- [Medieval City of Rhodes](#) (1988)
- [Monasteries of Daphni, Hosios Loukas and Nea Moni of Chios](#) (1990)
- [Old Town of Corfu](#) (2007)
- [Paleochristian and Byzantine Monuments of Thessalonika](#) (1988)
- [Pythagoreion and Heraion of Samos](#) (1992)
- [Sanctuary of Asklepios at Epidaurus](#) (1988)
- [Temple of Apollo Epicurius at Bassae](#) (1986)
- [The Historic Centre \(Chorá\) with the Monastery of Saint-John the Theologian and the Cave of the Apocalypse on the Island of Pátmos](#) (1999)

Mixed (2)

- [Meteora](#) (1988)
- [Mount Athos](#) (1988)

The organization of the “religious visit” done “on purpose” or “by chance”

SPECIFIC:

- **Mass – group organized**
 - Church
 - Religious group
 - Travel agent
 - Other
- **Individual – self organized**
 - Travel agent
 - Internet
 - Through friends
 - other

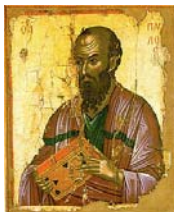
INCIDENTAL:

- **Mass – group organized**
 - As an excursion - included
 - As an excursion – add-on
 - As a local visit
 - Participation at a local celebration (not pre-planned)
- **Individual**
 - As a local trip
 - Local visit
 - Participation at a local celebration (not pre-planned)

© CHRISTOS PETREAS 2009 / 2016

THE PILGRIMAGES IN GREECE Great Apostolic Figures

- The Apostles
 - **St. Paul** – “steps of St. Paul”
 - **St. John** the Evangelist (Patmos)
 - **St. Andrew** (Patras)
- The disciples of the Apostles
 - **St. Dionysios** Areopagus of Athens
 - **St. Titus** (Crete)
 - **St. Lydia** (Filippoi)
 - **St. Silas** (Nikopoli)

THE PILGRIMAGES IN GREECE

Great Saints

- **St. John the Russian (Evia Island)**
- St. Nektarios (Aegina Island)
- **St. Spyridon (Corfu)**
- St. Gerasimos (Kefalonia)
- **St. Dionysios (Zakynthos)**
- **St. Eleftherios (Athens)**
- **St. Paisios (Thessaloniki)**
- **St. Paraskevi (Metsovo)**
- St. Demetrius (Thessaloniki)
- St. Grigorios Palamas (Thessaloniki)
- St. Filothei (Athens)
- **St Patapios (Loutraki)**
- **St. Ephraim (Attica)**
- St. Achillios (Larisa)
- St. Raphael (Lesvos)
- **The 40 Unknown Saints (Penteli-Attica)**

THE PILGRIMAGES IN GREECE

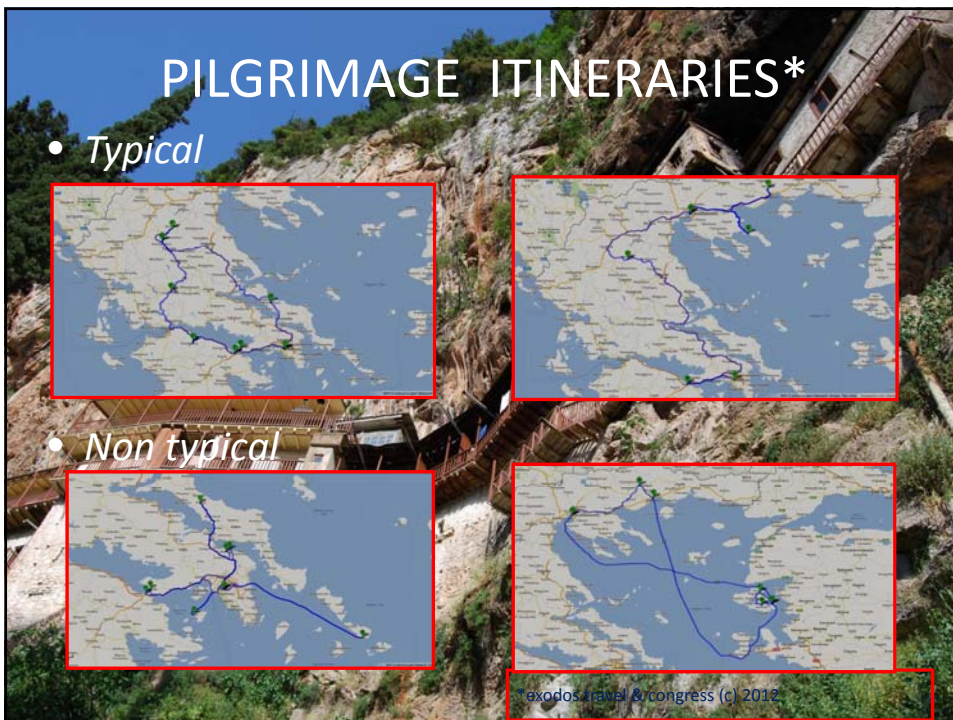
Miraculous Holy Icons – Virgin Mary “PANAGIA”

- Panagia Soumela
- Evangelismou Tinos
- Ekatonapyliani Paros
- Panagia Tatarna (Karpenisi)
- Panagia Prousiotissa (Karpenisi)
- Panagia Trypiti (Aegio)
- Panagia Mega Spilaio (Kalavryta)
- Panagia Faneromeni (Lefkada)

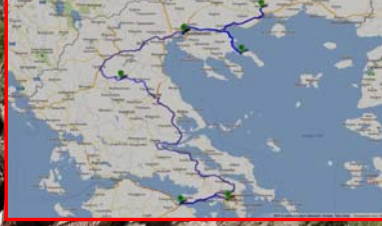
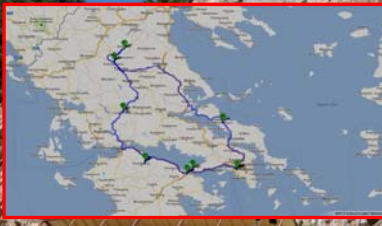
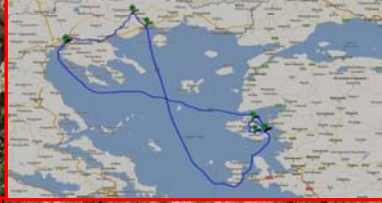
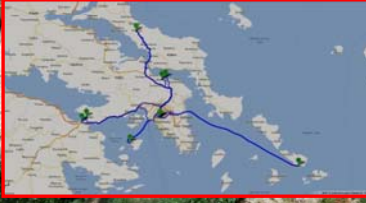

Religious Sites, Monuments, Celebrations

- Holy Monastic Communities
 - Monastic Community of Mount Athos
 - Monastic Community of Meteora
- Holy Churches
 - Kapnikarea (Athens)
 - Dafni (Athens)
 - Pantanassa (Mystras)
- Special Religious Celebrations
 - Joint Masses – Leitourgies
- Holy Monasteries
 - H.M. Penteli (Athens)
 - H.M. Kaisariani (Athens)
 - H.M. Molyvdoskepasto (Ioannina)
 - H.M. Kato Xenias (Volos)
- Major Religious Events
 - Christmas
 - Epiphany
 - Easter Week in Greece
 - The Dormition of St. Mary in August

PILGRIMAGE ITINERARIES*

- *Typical*
- *Non typical*

exodos travel & congress (c) 2012